

אדר א' תשע"ד

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל
להפטרות פרשת ויקרא – "יצרתיך עבד לי"
לפרשת ויקרא (על פי שיעורים של הרב משה ליכטנשטיין והרב יהודה שביב)

יצרהו ויפעלו ברוח פחו גם-רעב ואין פח לא-שתה מים וייעף. יג חרש עצים נטה קו יתארהו בשרד יעשהו במקצעות ובמחוגה יתארהו ויעשהו פתבנית איש כתפארת אדם לשבת בית. יד לכרת-לו ארזים ויקח תרזה ואלון ויאמץ-לו בעצי-יער נטע ארן וגשם יגדל. טו והיה לאדם לבקר ויקח מהם ויחם אף-ישיק ואפה לחם אף-יפעל-אל וישתחו עשהו פסל ויסגד-למו. טז חציו שרף במו-אש על-חציו בשר יאכל יצלה צלי וישבע אף-יחם ויאמר האח חמותי ראיתי אור. יז ושאריטו לאל עשה לפסלו יסגוד- (יסגד-) לו וישתחו ויתפלל אליו ויאמר הצילני פי אלי אתה. יח לא ידעו ולא יבינו פי טח מראות עיניהם מהשפיל לבתם. יט ולא-ישיב אל-לבו ולא דעת ולא-תבונה לאמר חציו שרפתי במו-אש ואף אפיתי על-גחליו לחם אצלה בשר ואכל ויתרו לתועבה אעשה לבול עץ אסגוד. כ רעה אפר לב הותל הטהו ולא-יציל את-נפשו ולא יאמר הלוא שקר בימיני. כא זכר-אלה יעקב וישראל פי עבדי-אתה יצרתך עבד-לי אתה ישראל לא תנשני. כב מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאותיך שובה אלי פי גאלתיך. כג רנו שמים פי-עשה ה' הריעו תחתיות ארץ פצחו הרים רנה יער וכל-עץ בו פי-גאל ה' יעקב ובישראל יתפאר.

בטרם ניגש לדברי ישעיהו בעניין הקרבות, עלינו להזדקק תחילה לשאלה הבסיסית יותר שממנה נגזרים דבריו ביחס לקרבות. ככלל, ניתן לומר שהתנ"ך מציג בפנינו שתי תבניות יסוד בדבר היחס שבין עם ישראל לקב"ה. הראשונה רואה את האדם כיציר נברא המשועבד לבוראו כעבד לרבו ואילו השנייה משתמשת במטאפורה של יחסי בעל ואשה לציין יחסים הבנויים על קרבה ואינטימיות. שני המודלים הללו, שניתן לראותם כמשקפים את מידת היראה והאהבה, עוברים כחוט השני במקרא ובחז"ל כבסיס מערכת היחסים שבין

1.הפטרות פרשת ויקרא (ישעיהו מג,כא - מד,כג)
 עוסקת בשאלה שאין יסודית ממנה והיא זיקתו של האדם לבורא. במסגרת זאת, היא מתייחסת לכמה תופעות רוחניות ובתוכם הקרבנות. אזכור הקרבנות (בפסוקים כג-כד) משמש, כמובן, כטעם שלבחירת הקטע הזה מתוך נבואת ישעיהו להיות הפטרות ויקרא. כא עם-זו יצרתי לי תהלתי יספרו. כב ולא-אתי קראת יעקב פי-יגעתי בי ישראל. כג לא-הביאת לי שיה עלתיך וזבחיך לא כבדתי לא העבדתיך במנחה ולא הוגעתך בלבונה. כד לא-קניתי לי בפסוף קנה וחלב זבחיך לא הרוייתי אך העבדתיך בחטאותיך הוגעתני בעונתיך. כה אנכי אנכי הוא מחה פשעיך למעני וחטאתיך לא אזכר. כו הזפירני נשפטה יחד ספר אתה למען תצדק. כז אביך הראשון חטא ומליציך פשעו בי. כח ואחלל שרי קדש ואתנה לחרם יעקב וישראל לגדופים.

א ועתה שמע יעקב עבדי וישראל בחרתי בו. ב כה-אמר ה' עשך ויצרך מבטן ועזרך אל-תירא עבדי יעקב וישרון בחרתי בו. ג פי אצק-מים על-צמא ונזלים על-יבשה אצק רוחי על-זרעך וברכתי על-צאצאיך. ד וצמחו בבין חציר פערבים על-יבלי-מים. ה זה יאמר לה' אני וזה יקרא בשם-יעקב וזה יכתב ידו לה' ובשם ישראל יכנה. ו כה-אמר ה' מלך-ישראל וגאלו ה' צבאות אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים. ז ומי-כמוני יקרא ויגידה ויערקה לי משומי עם-עולם ואתיות ואשר תבאנה יגידו למו. ח אל-תפחדו ואל-תרהו הלא מאז השמעתיך והגדתי ואתם עדי היש א-לוה מבלעדי ואין צור בל-ידעתי. ט יצרי-פסל פלם תהו וחמודיהם בל-יועילו ועדיהם המה בל-יראו ובל-ידעו למען יבשו. י מי-יצר אל ופסל נסך לבלתי הועיל. יא הן פל-חבריו יבשו וחרשים המה מאדם יתקבצו כלם יעמדו יפחדו יבשו יחד. יב חרש ברזל מעצד ופעל בפחם ובמקבות

דבר זה פותח את ההפטרטה - "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו" - נשנה במרכזה, הן מבחינת מבנה הפסוקים ומיקומם והן כמוקדה הענייני של ההפטרטה - "כה אמר ד' מלך ישראל וגאלו ד' צבאות אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים" - ומשלש בסיומה - "זכר אלה יעקב וישראל כי עבדי אתה יצרתך עבד לי אתה ישראל לא תנשני".

כפי שניתן לראות בבירור, האדם משועבד למקום ואמור לפעול למענו. משימתו של האדם הוא לספר את תהילות ד', וזאת לא רק כתפקיד שהוטל עליו אלא גם מפני היותו משועבד ליוצרו. כפי שישעיהו כבר קבע בתחילת אותו הפרק (שקראנו בהפטרטה פרשת בראשית)

3. ישעיהו מ"ג ז:

"כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו"
תכלית הבריאה היא כבוד הקב"ה ומתן תהילה לשמו, ומעמדו של האדם הוא כעבד המשרת את קונו. הקב"ה במרכז העולם והאדם אמור לשמש אותו ולהכיר בו.

ושואל הרב שביב, והלוא עניין יצירת העם הוא ענינו של ספר שמות, ולכאורה אין לו עניין בספר ויקרא. ומסביר הרב שביב, שהתבוננות בספר ויקרא תגלה כי לא רק עניני כהונה וקורבנות באים בו שהרי חלקו השני של הספר עובר לדברים אחרים: שבת ומועדים ומצוות פרשת קדושים, שמיטות ויובלים. ולכן נראה כי המכנה המשותף לכל פרשיות הספר הם מצוות "ממלכת כהנים וגוי קדוש", וכל ביטויי הקדושה באים לידי ביטוי בספר הזה. טול מעם ישראל ייעוד של ממלכת כהנים, והרי הוא ככל העמים. אם נוצר עם ישראל כיצירה מיוחדת הרי זה למען הפוך לגוי קדוש. מעתה יפה לפתוח הפטרטה פרשה ראשונה של ספר תורת הכהנים והגוי הקדוש בפסוק "עם זו יצרתי לי, תהלתי יספרו".

מנקודת הפתיחה של חובת האדם כלפי הקב"ה, עוברת ההפטרטה לדון בשלשה נושאים הנובעים מכך: קרבנות, השגחת הקב"ה על ישראל ועבודה זרה. המכנה המשותף לשלושתם הוא מערכת היחסים שבין האדם לקב"ה ובחינתו לאור הפרספקטיבה של נבואה זו.

לאחר הקביעה שהקב"ה ברא את ישראל ומצפה לתהילותיהם, באה תלונה מפי עליון על כך שאין ישראל מביאים לו את הקרבנות הראויים. טענה זו מעניינת ביותר בהקשרה, וזאת לאור תפיסות אפשריות שונות של משמעות הקרבנות.

הרמב"ן בקטע מפורסם וחשוב בתחילת פרשתנו דן בהרחבה בטעם מצות הקרבנות. בדבריו, הוא קובע ששורש המלה קרבן הוא מלשון קרבה "וכל קרבן לשון קריבה ואחדות". כמו כן, הוא כותב על קרבנו של בלעם

האדם לבורא וביטויים רבים להם בכתובים ובעולמנו הדתי.

כדוגמה להבדלים הנובעים משתי הגישות הללו, נבחן את נושא המצוות ביהדות. שני מרכיבים עומדים ביסוד קיום מצוות על ידינו - האחד הינו הצייתנות לגורם בעל סמכות עליונה הכופה את סמכותו עלינו, ואילו השני הוא עשיית מעשים האמורים להיטיב עמנו או הימנעות ממעשים העלולים לפגוע בנו.

תפיסה אחת מציינת מערכת יחסים של אדון ועבד/מפקד ופקוד והיא מתנהלת באמצעות גדרי מצווה ומצווה. שורש החובה לקיים איננו נעוץ בטובת האדם אלא במחויבותו לגורם המצווה ובחובת הציות המוטלת עליו. כמובן, שאם הגורם המצווה איננו ישות שרירותית ובעלת קפריזות, הוא לא יתן פקודות שאינן מיטיבות עם המקיים, אך זו מפני טובתו וחכמתו של המצווה ולא מפאת זכותו או מעמדו של המצווה. כלומר מערכת היחסים היא מחויבות מוחלטת וצייתנות הנדרשת מיצור שקיומו מותנה ובעל תלות במצווה.

התפיסה השניה, לעומת זאת, מניחה שהציווי ניתן מפאת אהבת הקב"ה לברואיו וניתן על מנת להיטיב עמם. במילים אחרות, לא הציווי עיקר אלא התכנים של המצווה.

לדוגמה:

2. בגמרא במסכת ראש השנה (טז ע"א) בענין תקיעת

שופר נאמר:

"אמר רבי יצחק למה תוקעין בראש השנה? למה תוקעין?! רחמנא אמר תקעו! אלא למה מריעין? מריעין?! רחמנא אמר זכרון תרועה!"

כפי שניתן לראות, הסוגיא נרתעת מעצם השאלה למה תוקעין, שהרי ישנה סיבה פשוטה, מחייבת ומוחלטת והיא עצם הצווי. עם זאת, ידוע לכולנו שחכמי ישראל במשך כל הדורות (למן רס"ג), טרחו לתת טעמים על גבי טעמים למצות שופר.

אלא מסביר הרב משה ליכטנשטיין, שיש כאן שתי זוויות: מן הזווית של מידת היראה האדם מחויב לצווי אף ללא טעם המובן לו, ולכן די והותר בציון העובדה שרחמנא אמר תקעו. אבל מזווית של מידת האהבה, אנו תרים אחר טעמים למצוה, כי הבנת טעמה היא הנותנת משמעות למצוה.

עבד לי אתה ישראל

שתי המערכות הללו מופיעות בספר לישעיהו. בפרקים מאוחרים יותר, הוא ייתן ביטוי חזק מאד לעקרון הקרבה והאינטימיות שבין הקב"ה לעמו, כפי שנקרא בהפטרות שלקראת סיום שבע שבתות הנחמה בקיץ. בהפטרותנו, ובפרקים הסמוכים לה, ישנו ביטוי מקיף ויסודי לעקרון המלכות.

וואו קיומים שונים המאפשרים לקרבן לקפל בתוכו יותר מעקרון אחד.

אם נשוב להפטרה ונבחן את זיקתה לקרבנות. לאור האמור לעיל, ניתן לקבוע שהפטרתנו ניגשת לקרבנות מן הזווית של מידת הדין ורואה את הקרבן כמתבקש מפאת רוממותו של הקב"ה ומעמד האדם כעבד העומד לפניו. התביעה כלפי ישראל

"לא הבאת לי שה עולותיך וזבחיך לא כבדתני, לא העבדתיך במנחה ולא הוגעתיך בלבונה. לא קנית לי בכסף קנה וחלב זבחיך לא הרויתני"

נאמרת לאור הקביעה שיש לישראל מחויבות כלפי שמיא היות והוא יצרם. אם "עם זו יצרתי לי" ולכן "תהלתי יספרו", אזי גם הקרבן מתחייב מכך.

ולכאורה דבריו של ישעיהו נשמעים כתוכחה על קורבנות שלא הוקרבו. ויתכן שבאו ללמדנו שגם אם מתוך פסוקי הפרשה עולה כי אין הקורבנות חובה על ה' כ' ד בישראל, ואין הם אלא נדבה

5. רש"י עפ"י התו"כ:

"אדם כי יקריב מכס קרבן לה' - בקרבנות נדבה דיבר בענין"

הרי שאם באופן מתמיד ועקבי אין בני ישראל מקריבים, יש מקום לתרעומת של מעלה.

ומסביר הרב שביב, שעיקר עוקצה של התוכחה הוא לא על מה שלא עשו אלא על מה שעשו. מה חטאים חטאו, לא פירש הכתוב, אבל מתוך המשך הנבואה המדברת בלעג מר על עבודה זרה ועובדיה, ניתן לשער שהחטאים הם חטאי עבודה זרה. מעתה עיקר התלונה היא על על כי לא הקריבו אלא על כי לא הקריבו לשם שמים. אם היו חדלים מן העבודה - ניחא, אבל אין הם חדלים, שהרי הם עמלים הרבה בעשיית אלים ופסילים ומייגעים את הקב"ה למחות חטאיהם אלו. ומעיר הרב שביב שיש לשים לב שהתלונה היא על כי לא לי הבאת עולותיך, משמע העלו עולות וזבחו זבחים, אבל לא לשמו של הקב"ה. אני - אומר ה' - לא העבדתיך במנחה - אך כלום עבודה זרה ביקשה והעבידה אותך? ואף שלא ביקשה - עשית וסגדת. משמע מוכנות יש בך להיות מתנדב לעבודה של מעלה, מדוע אם כן לא הפנית זה הכח אליי?

גאולת ישראל

המשך ההפטרה עובר לדון בגאולת ישראל מפאת היותם עבדי ד'. פרקנו הוא חלק מפרקי הנחמה של ישעיהו, והוא מהווה חלק מקבוצת פרקים המבשרים על הגאולה מפאת היות ישראל עבדי הקב"ה. בפתח דבריו, ישעיהו מכריז על כך שהקב"ה יפעל למען כבוד שמים ומפאת היותם עבדיו:

(אותו הוא משווה לקרבנותיהם של נח ואדם הראשון) ש"עשה כן לקרבה אל האלהים כדי שיחול עליו הדבור", כשהוא, כנראה, רואה בקרבן אמצעי לקרבה אל הקב"ה. מאידך, הוא מביא טעם על דרך האגדה, הרואה את הקרבן כבא לכפר על האדם

4. הרמב"ן על ויקרא א' ט:

ויותר ראוי לשמוע הטעם שאומרים בהם, כי בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה ובדבור ובמעשה, צווה ה' כי כאשר יחטא יביא קרבן, יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו, כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלהיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו, והמנות להחיות בהן מורי התורה שיתפללו עליו. וקרבן התמיד, בעבור שלא ינצלו הרבים מחטוא תמיד. ואלה דברים מתקבלים מושכים את הלב כדברי אגדה.

אף המשך דבריו, הנאמרים על דרך האמת, מדברים על קרבן המוקרב במידת הדין.

מבלי להיכנס כאן לדיון בשיטת הרמב"ן כשלעצמו, חשוב להדגיש את שתי הגישות כלפי עולם הקרבנות. התפיסה האחת רואה את הקרבן כמבטא את קטנות האדם אל מול ריבון העולמים הנשגב והמרומם, כשהקרבן בא לכפר על מעשיו ולהתיר את עמידתו בפני מלך מלכי המלכים. במלים אחרות, יסוד הקרבנות הוא מידת היראה ומטרתו להביע את כניעתו בפני צור העולמים.

התפיסה האחרת, רואה את הקרבן כדורון הניתן לגבוה מאת האדם, ומטרתו לציין קירבה ואהדה. אם להשתמש במטאפורה השאובה מעולם המושגים שלנו, אזי הקרבן דומה למתנת יום הולדת וכד', דהיינו מתן חפץ ע"מ להביע יחס של קרבה ואהבה. כפי שכל הורה מדגיש לילדיו, לא המתנה חשובה אלא המחשבה, כן הדגישו הנביאים לעם נקודה זו ביחס לקרבנות, מפאת הסכנה שבדבר. עם זאת, אין אנו מסתפקים במחשבה בלבד אלא חשובה לנו היכולת לבטא את רגשותינו בדרך מוחשית וקונקרטי, ולכן יש חשיבות לקרבנות, למרות שהחפץ איננו משמעותי. אם נחפש ביטוי בכתובים לקרבן כביטוי למידת האהבה, נראה שזהו משמעות המושג של "אשה ריח ניחוח", כש"ריח ניחוח" נתפס כמייצג דבר הניתן למציאת חן.

חשוב להדגיש שאין בהכרח סתירה בין שתי התפיסות וייתכן שעולם הקרבנות עצמו מתחלק בין קרבנות שונים

סאטירית של עובד האלילים הבונה את פסלו בקפידה, מתוך שאריות עצי ההסקה שלו:

"יוצרי פסל - כולם תוהו, וחמודיהם בל יועילו, ועדיהם - המה! בל יראו ובל ידעו, למען יבושו.

מי יצר אל ופסל נסך לבלתי הועיל. הן כל חבריו יבושו, וחרשים המה מאדם - יתקבצו כולם יעמדו יפחדו, יבושו יחד.

חרש ברזל מעצד ופעל בפחם ובמקבות יצרהו ויפעלהו בזרוע כוחו. גם רעב ואין כח, לא שתה מים ויעף. חרש עצים נטה קו יתארהו, בשרד יעשהו במקצעות ובמחוגה יתארהו - ויעשהו כתבנית איש כתפארת אדם לשבת בית.

לכרת לו ארזים, ויקח תרזה ואלון ויאמץ לו בעצי יער, נטע אורן וגשם יגדל. והיה לאדם לבער. ויקח מהם ויחם, אף ישיק ואפה לחם, אף יפעל אל - וישתחו, עשהו פסל - ויסגוד למו.

חציו שרף במו אש, על חציו בשר יאכל, יצלה צלי וישבע, אף יחם ויאמר: 'האח! חמותי ראיתי אור'. ושאריתו לאל עשה לפסלו, יסגד לו וישתחו ויתפלל אליו, ויאמר: 'הצילני כי אלי אתה'.

לא ידעו ולא יבינו כי טח מראות עיניהם, מהשכיל לבותם. ולא ישיב אל לבו, ולא דעת ולא תבונה לאמר: 'חציו שרפתי במו אש, ואף אפיתי על גחליו לחם, אצלה בשר ואכל, ויתרו לתועבה אעשה? לבל עץ אסגוד'?"

ונשאלת השאלה: מדוע דווקא בנבואה זו של ישעיהו - ובמקבילתה הקצרה יותר הנמצאת בסוף נבואת נחמו נחמו עמי - מופיע תיאור זה, ולא בנבואות קודמות שלו או בנביאים אחרים? הלא המלחמה בעבודה זרה היא מוטיב מרכזי של הנביאים ופרקים רבים הוקדשו לכך, אך רק בפרקים אלו נעשה שימוש באמצעי של לעג לתהליך הבניה.

ומסביר הרב משה ליכטנשטיין, שאמנם הרבה מאד תוכחות בפי הנביאים כלפי עבודה זרה ועובדיה, **אך כאן ישעיהו מתמקד בעשיית הפסל מפני שעיקר נבואתו היא על הקב"ה כיוצר וכבורא.** בזמן שהנביא פונה לעם ומדבר על "עם זו יצרת לי" כבסיס למחויבות האדם לבוראו, אזי מתבקש ביותר להצביע על האבסורד שבעבודה זרה, שבו האדם יוצר את הפסל. השאלה הפשוטה שהוא מציב הוא מי יוצר את מי - האלקים את האדם או האדם את האלהים? באם החוויה הדתית מבוססת על "עבדי אתה יצרתך עבד לי אתה", אין כלל מקום לעבודה זרה כאופציה. שלילת העבודה זרה בנבואה זו באה בהקשר של יצירה ובריאה, ולא בהקשר של עזיבת הקב"ה מחדלון או כזנות עם אלוהי נכר. לכן, ההתמקדות ביצירת הפסל והמתקפה על העבודה זרה נעשית לאור השאלה של "מי יצר אל ופסל נסך?" ומשמעותו לאור זיקת האדם לקב"ה כבורא ויוצר.

"אנכי אנכי הוא מחה פשעיך למעני וחטאתיך לא אזכר".

כלומר, לא זכותם של ישראל, חזרתם בתשובה וחרטתם על חטאיהם היא הבסיס לגאולת ישראל, אלא צרכי הקב"ה הם העומדים בבסיס הטובה שהוא מיטיב עם ישראל. ברם, נקודה חדשה ומעניינת מתחדשת מהפטרה, לעומת הפטרת בראשית.

על פי הפטרת בראשית הקב"ה גואל את ישראל מפאת היותם עמו ועבדיו, מפאת עליבותם ומסכנותם

6. ישעיהו מ"ב כב:

"והוא עם בזוז ושסוי הפח בחורים כלם ובבתי כלאים החבאו היו לבז ואין מציל משסה ואין אמר השב"

ומפאת חלול השם הנגרם מגלותם. אבל מדובר על גאולה אך לא על תשובה.

לעומת זאת, בפרקנו, ישעיהו מנבא על כך שהקב"ה ימחה את עוונם למען שמו. כלומר, לא רק גאולה אלא גם תשובה נמצא במוקד העניין. מפאת הזיקה שבין הקב"ה לעמו ועבדיו, הוא יערה עליהם רוח ממרום ויגאלם: **"כי אצק מים על צמא ונוזלים על יבשה, אצוק רוחי על זרעך וברכתי על צאצאיך"**

בעקבות זאת, גם נוצרת מערכת יחסים של הזדהות והתמסרות מצד העם:

"זה יאמר לד' אני וזה יקרא בשם יעקב וזה יכתב ידו לד' ובשם ישראל יכנה".

סיכום העניין נמצא בפסוק המופיע בסוף ההפטרה:

"מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאותיך שובה אלי כי גאלתיך".

הקריאה והתקווה היא לגאולה המלווה בתשובה שתבוא בעקבות מחיית החטא ע"י הקב"ה, ולא גאולה שבה ישראל נגאלין אע"פ שלא עשו תשובה.

חשוב להדגיש שמודל האדנות והעבדות המוצג ע"י ישעיהו בנבואה זו איננו מודל האדון המתנשא על עבדיו ועבד העובד מתוך כפייה אלא האדון המתחשב ודואג לעבדיו ורואה בהם צאן מרעיתו:

"ועתה שמע יעקב עבדי וישראל בחרתי בו. כה אמר ד' עשך ויצרך מבטן יעזרך, אל תירא עבדי יעקב וישרון בחרתי בו"

ועל כן הוא מוחל על חטאיהם וחטאי אבותיהם, ומאידך, העבד הרואה את עצמו כפועל עבור האדון מתוך תחושה של שייכות והזדהות.

פסלים משאריות עצי הסקה

לאחר בסוס מערכת היחסים שבין ישראל למקום על עקרון העבדות, והנגזר מכך לעניין הקרבנות והגאולה, עובר חלקו האחרון של ההפטרה לפולמוס חריף כלפי עבודה זרה. בלשון לועגת וחריפה, ישעיהו מצייר תמונה

ונחתום בתקווה להתגשמות הברכה שבפסוק האחרון של ההפטרה:

“רנו שמים כי עשה ד’ הריעו תחתיות ארץ פצחו הרים רנה יער וכל עץ בו כי גאל ד’ יעקב ובישראל יתפאר”.

לאור הסבר זה של הרב משה ליכטנשטיין בדבר מיקוד העניין ביצירה, ניתן אף להתעלם מן השאלה האם ישעיהו מציג מודל של עבודה זרה שאינה משקפת את תפיסת עובדיה או לא. כידוע, היו מאלה שאינם נמנים על שלומי אמוני ישראל שטענו נגדו שעובדי עבודה זרה מבינים שהפסל איננו כוח בפני עצמו אלא אמצעי סמלי לתקשר עם כוחות רוחניים הנמצאים מחוץ לעולם. מלבד התחושה שיש עובדי פסלים מסוגים שונים ומגוונים, הן כאלה שאכן תופסים את הפסל כאמצעי והן כאלה המייחסים לו כוחות בפני עצמו וישעיהו מכוון את דבריו כנגד הכת השניה, הרי שלאור הקשר הנבואה, דבריו של ישעיהו מסתברים יותר אף כנגד הקבוצה הראשונה, שהרי ביסוס המחויבות הדתית על בסיס “יצירתך עבד ליי” אינה עולה בקנה אחד עם מציאות שבו האדם יוצר את האל, ואפילו מדובר רק על אמצעי. ומוסיף הרב ליכטנשטיין ומסביר שלא יעלה על הדעת שבמסגרת תפיסה המכפיפה את האדם לאלקים על סמך היותו יצור נברא שיצירת הפסל תהיה בידי של האדם, ועל כך לעגו של ישעיהו. אמנם ייתכן שאין בזה סתירה לוגית, אך זה אבסורד שהאדם יצור האמצעי שהוא סוגד אליו, ומפני כן מתקפתו של ישעיהו מתמקדת בשאלת היצירה

הרב שביב מסביר שיתכן והאריכות הלעג על עובדי העבודה הזרה, יש בה מסר גם לענין הקרבנות. מפורסמים הם דברי הרמב"ם במורה נבוכים (ג, לב) שמצוות קורבנות שבתורה הן על דרך “הכוונה השנייה”, כלומר לא מצוות הראויות מלכתחילה כמו התפילה, אלא כמין ויתור' מצמצם של התורה, לאפשר לבני ישראל לעבוד את ה' באמצעות קורבנות כדרך מורגלים היו בני אדם בשעתו לעבוד ולפלוח בקורבנות (וראה את שכתב והשיג עליו הרמב"ן בחריפות (בפירושו לויקרא א, ט) ואת שניסה להסביר האברבנאל בהקדמתו לויקרא בפרק הרביעי, וכמו כן לדברי הרמב"ם הנ"ל במורה נבוכים אין כל זכר בספר היד החזקה. אדרבא, ראה מה שכתב בסוף ספר עבודה כי הקורבנות הן מכלל החוקים). נמצא הנביא כאומר, את עבודת הקרבנות זנחתם, כאילו כבר אין אתם נצרכים לה ואפשר לכם לעבוד את ה' בצורה מזוככת יותר, אבל ראו בס ראו כיצד אתם עדיין בשפל המדרגה וסוגדים לעץ ואבן. ויש לדייק שהנביא אינו אומר שהם הקריבו לפסיליהם אלא:

“יסגוד לו וישתחוו ויתפלל אלו ויאמר הצילני כי אלי אתה”

משמע הנביא מטיח בישראל, כבר התרוממתם מעל פולחן של קורבן ועברתם לעבודת הלב זו תפילה, אבל עדיין אתם בדיוטא היותר תחתונה של עבודה זרה.